

Ablaka Gergely

A „NAGY SÁTÁN” ÉS A „TÖRVÉNYEN KÍVÜLI” KAPCSOLATA *Ki lehet-e törni a bizalmatlanság csapdájából?*

Washington és Teherán, vagy ahogyan egymást címkézik, a „Nagy Sátán” és a „Törvényen Kívüli”, idestova több mint 28 esztendeje feszül egymásnak és mellőz mindenfajta hivatalos párbeszédet. Irak kapcsán ugyan sort kerítettek már nagyköveti szintű találkozóra, de a diplomáciai kapcsolatfelvétel mind a mai napig várat magára.¹ Az amerikai–iráni kapcsolatrendszerre jellemző gyanakvason nem sikerült túllépni, sőt a vitatott iráni nukleáris program miatt a fegyveres konfrontáció eshetősége sem zárható ki a jövőben. Az Egyesült Államok és az Iszlám Köztársaság közötti viszony most legalább olyan fagyosnak tűnik, mint amilyen annak idején 1979 novemberében, a teheráni túsdrámakor volt.

Irán és az Egyesült Államok kapcsolata azonban korántsem csak antagonizmusok sorozata, hiszen viszonyuknak a retorikai hadviselés és a kölcsönös gyűlölködés mellett több ízben jellemzője volt a pragmatikus megegyezés és a titkos együttműködés is.² S mindez, a látványos szembenállás és a kardcsörtető magatartás ellenére, napjainkban is megfigyelhető a két fél kapcsolatában. Teherán és Washington egyfelől konfrontálódik az iráni nukleáris program és a közel-keleti békefolyamat miatt, másfelől azonban együtt is működik olyan létfontosságú kérdésekben, mint például az afganisztáni újjáépítés, illetve a kábítószer-kereskedelem ellen folytatott mindennapos küzdelem.

Történelmi fordulópontok az amerikai–iráni viszonyrendszerben

Ahhoz hogy megértsük, miként alakulhatott ki Teherán és Washington barátságosnak csöppet sem nevezhető kapcsolata, azokat a történelmi fordulópontokat kell szemrevételeznünk, amelyek napjaikig vízválasztó eseményeknek számítanak, és amelyek még mindig meghatározzák a másikról kialakított vélekedésüket. Hiszen az egyes történelmi sérelmek kapcsán szerzett keserű tapasztalatok, illetve a belőlük levont következtetések azok, amelyek „a bizalmatlanság téglafalát” felhúzza, teljes mértékben ellehetetlenítik a felek közötti megbékélést.³ Ennek megfelelően a több mint ötven évre visszanyúló amerikai–iráni kapcsolatrendszerben a következő eseményeket kell görcső alá vennünk: 1) a

¹ Sem az Egyesült Államoknak, sem pedig az Iszlám Köztársaságnak nincsen külképviselete a másik fél országában. Amíg Irán diplomáciai képviselőt az USA-ban a pakisztáni nagykövetség egyik részlege látja el, addig Iránban az Egyesült Államok védőhatalma Svájc.

² Lásd Kenneth POLLACK: *The Persian Puzzle. The Conflict Between Iran and America*, Random House, New York, 2004, 48–50.

³ William O. BEEMAN: *The „Great Satan” vs. the „Mad Mullahs”, How the United States and Iran Demonize Each Other*, Praeger Publishers, London, 2005, 7–8.

demokratikusan megválasztott Mohamed Moszadek elleni puccsot; 2) a túszul ejtett amerikai diplomaták kálváriáját; 3) az iraki–iráni háború alatt kötött titkos fegyverelladási ügyleteket; 4) a Mohammed Khátemi elnök által kezdeményezett, civilizációk közti párbeszédet; valamint 5) az Egyesült Államokat ért terrortámadást követően kibontakozó „terrorizmus elleni háborút”.⁴

1. A Moszadek-affér (1953)

Az iráni nacionalizmus II. világháború utáni szárnybontogatásának eredményeként került hatalomra a demokratikusan megválasztott Mohamed Moszadek miniszterelnök és az őt támogató Nemzeti Front, amely egyfelől igyekezett újraformálni az iráni politikai és társadalmi berendezkedést, másfelől pedig kísérletet tett arra, hogy visszaszerezze az ország nyersanyagkincse fölötti ellenőrzést.⁵ Az iráni olajipar államosítása (1951) kapcsán azonban komoly nemzetközi konfliktus bontakozott ki: London a magántulajdon sérelmére hivatkozott, míg Teherán az ország természeti kincsei feletti rendelkezés jogos követelésének adott hangot, a válságban pedig az Egyesült Államok igyekezett közvetíteni, majd Dwight D. Eisenhower elnök hivatalba lépését, illetve Moszadek támogatottságának csökkenését követően London és Washington 1953-ban a titkos katonai akció mellett döntött.⁶

Az Egyesült Államokat több tényező is motiválhatta a döntésben, így például a Szovjetunió és a kommunista ideológia feltartóztatása, vagy éppenséggel a hatalmas iráni olajvagyon, illetve a britek pozícióinak megkaparintása. S bár Moszadek csöppet sem szimpatizált a kommunista ideológiával, kormánya mégis a hidegháborús versengésnek esett áldozatul. Az Ajax-hadművelet, amelynek keretében megdöntötték Moszadek baloldali kormányát, a legsikeresebb CIA-puccsként vonult be a történelembe, s ezt követően az amerikai titkosszolgálat bátran vetette bele magát a világ más tájain is hasonló rejtett akciókba.⁷

A puccs eredményeként Mohamed Reza Pahlavi visszatért száműzetéséből, s ezzel megkezdődött az abszolút monarchia kiépülése is, amihez az Egyesült Államok nyújtott hathatós támogatást. Mindez évtizedekkel vetette vissza az iráni demokratizálódás folyamatát, de ugyanakkor előre jelezte az iráni politika radikalizálódását is, amelynek vezető erejévé az elkövetkezendő években a síita egyház vált, mivel szervezettségénél és történelmi tradíciójánál fogva képes volt összefogni a sahhal szembeni tömegmozgalmat.⁸ Még ennél is fontosabb, hogy a Moszadek elleni akcióval leomlott az a nimbusz, amely

⁴ Vö. Ray TAKEYH: *Hidden Iran, Paradox and Power in the Islamic Republic*, Times Books, New York, 2006, 83–116.

⁵ Lásd Ervand ABRAHAMIAN: *Iran Between Two Revolutions*, Princeton UP, Princeton, 1982, 151.

⁶ Vö. Stephen KINZER: *All the Shah's Men. An American Coup and the Roots of Middle East Terror*, John Wiley & Sons Publisher, Hoboken, 2003, 135.

⁷ Lásd Zachary KARABELL: *Architects of Intervention. The United States, the Third World and the Cold War, 1946–1962*, Louisiana State University, Baton Rouge, 1999, 50–62.

⁸ Vö. Mohsen M. MILANI: *The Making of Iran's Islamic Revolution, From Monarchy to Islamic Republic*, Westview Press, Colorado, 1994, 85.

az Egyesült Államokat övezte Iránban. Ezt követően Amerikára már nem mint a demokrácia élharcosára, illetve a szovjet machinációkkal és a brit imperializmussal szembeni megbízható partnerre tekintettek, hanem mint az elnyomó rendszerek támogatójára, külső agresszorra, amely önös érdekeitől vezérelve beavatkozott egy szuverén ország belügyeibe. Az Egyesült Államokkal szembeni gyanakvás ezután döntően határozza majd meg az iráni külpolitikai gondolkodást.

2. A teheráni túszi dráma (1979)

Az amerikai–iráni drámában hamarosan Washingtonnak is meg kellett tanulnia a leckét. 1979 novemberében, a sah kiadatását követelve, radikális diákok foglalták el az USA teheráni nagykövetségének épületét, és az ott dolgozó diplomatákat 444 napra túsul ejtették.⁹ Az amerikai média által felkapott témával a Carter-adminisztráció nem tudott mit kezdeni: előbb gazdasági szankciókat hirdetett, majd katonai mentőakciót szervezett, de egyik sem hozott eredményt. A Vietnám-szindróma ismétlődött meg: Amerika távoli konfliktusba keveredett, és megint legyőzött, nem tudott hathatós választ megfogalmazni a túszi válságra. A megerősödött iráni vallási vezetést végül az iraki–iráni háború kirobbanása, illetve elhúzódása kényszerítette a megegyezésre, s a túszi szabadon engedésére.

A forradalmat vezető Khomeini ajatollah számára a túszi dráma kettős célt szolgált.¹⁰ Egyfelől lehetőséget teremtett a belső ellenzékével való leszámolásra, a követségen talált terhelő bizonyítékokat követően valóságos csillaghullásra került sor a politikai eliten belül. De a túszi ügynek köszönhetően nemcsak ellenfeleiket járathatták le, hanem sikeresen mozgósíthatták a lakosságot, és egyben konszolidálhatták a hatalmukat is.¹¹ Másfelől pedig megelőző csapást mérhettek Amerikára, amelyről úgy gondolták, hogy biztosan be fog avatkozni az iráni forradalom végkimenetelébe, s nem fogja hagyni a stratégiai fontosságú ország kiválását az amerikai támaszpontrendszerből. A túszi jejtéssel pedig komoly vereséget mérhettek a népszerűtlen Carter elnökre is.¹² Khomeini ajatollah azonban elszámította magát, mert Ronald Reagan a határozott erőpolitika kerekedett felül az USA-ban.

Az amerikai túszi drámát Iránban sikerként könyvelték el, és rövid távon valóban hozzájárult az iszlám köztársaság rendszerének megszilárdulásához, de hosszú távon elvette az ellenségeskedés magját az Egyesült Államokban, annak közvéleményében és kormányzatában egyaránt. Amíg az irániak számára az 1953-as puccs jelentett törést az

⁹ Lásd POLLACK: *I. m.*, 167.

¹⁰ Vö. David HARRIS: *The Crisis. The President, the Prophet and the Shah – 1979 and the Coming of Militant Islam*, Little & Brown Publishers, Boston, 2004, 197–202.

¹¹ Lásd Massoumeh EBTEKAR – Fred REED: *Takeover in Tehran. The Inside Story of the 1979 U.S. Embassy Capture*, Talonbooks, Vancouver, 2000, 31–38.

¹² Ahogyan fogalmaztak: „Volt idő, amikor az amerikai vezetés határozhatta meg, hogy ki ülhet a pávatronra, most azonban az iráni ajatollahok döntik el, hogy ki legyen az Egyesült Államok következő elnöke.” (Idézi David Patrick HOUGHTON: *US Foreign Policy and the Iran Hostage Crisis*, Cambridge UP, Cambridge, 2001, 14.)

USA-val való kapcsolatban, addig az 1979-es teheráni túsdráma az amerikaiakban hagyott mély nyomokat. A túszejtés eredményeként az Egyesült Államok is felépítette a bizalmatlanság áthatolhatatlannak tűnő falát. A teheráni túsdráma nyomán Iránról mint „a vallási fanatikusok országáról” kezdtek beszélni az Egyesült Államokban.¹³ A mentőakció sikertelenségét követően az amerikai katonai vezérkarban pedig azóta is sokszor elhangzott már: „Nem kell nekünk még egy Teherán!”

3. Az Irán–kontra ügy (1984)

A teheráni túsdrámát követően állandósult az ellenségesség Teherán és Washington között. Miután az álláspontok mindkét oldalon megkeményedtek, a megbékélés lehetetlennek bizonyult. Az iraki–iráni háború elhúzódása, illetve a libanoni polgárháború eszkalálódása azonban a legélesebb szembenállás idején is titkos együttműködést eredményezett a felek között, amely „Irán–kontra ügy” néven rögzült a köztudatban.¹⁴ Az Egyesült Államok kormánya kongresszusi tiltás ellenére titokban fegyvereket adott el Iránnak, az üzletből befolyt pénzekből pedig a nicaraguai kontrákat, a baloldali sandinista rendszer ellenzékét támogatták. A közvetítő szerepet a biztonsági megfontolásai által vezérelt Izrael vállalta.¹⁵

Washington számára az iraki–iráni konfliktus valóságos főnyeremény volt, hiszen abban egymást gyengítette a két regionális főszereplő. A reagani vezetés minden eszközzel igyekezett meggátolni az iszlamista erők térnyerését, ezért a háborúban Irakot támogatta Iránnal szemben. A Libanonban túszul ejtett amerikai katonák és diplomaták kiszabadításának igénye azonban szükségessé, a teheráni vezetés által kínált pénzösszeg pedig vonzóvá is tette Washington számára a titkos megegyezést. Iráni részről az Irakkal vívott háború megpróbáltatásai vezettek a kapcsolatfelvételhez. Az elképesztő gazdasági nehézségek, a társadalmi tömegtámogatás elapadása, illetve a fegyveralkatrészek utánpótlásának szüksége együttesen készítette megegyezésre a forradalom vezetőjét.¹⁶

A titkos megállapodást ugyan mindkét oldalon a pragmatizmus eredményezte, mindez azonban az amerikai–iráni kapcsolatokon semmit sem változtatott, sőt a skandalum napvilágra kerülését követően csak még inkább erősödtek a korábban megfogalmazott sztereotípiák.¹⁷ Ezután már senki sem mert új és merész Irán–politikával előállni. Az iráni mérsékeltekbe vetett hit megrendült, Washington pedig azóta is gyanakvással figyeli a pragmatisták ténykedését az Iszlám Köztársaságban. Az Irán–kontra ügy nem hagyta érintetlenül az iráni belpolitikát sem, ahol a „Nagy Sátánnal” való kapcsol-

¹³ Lásd BEEMAN: *I. m.*, 69.

¹⁴ Vö. Peter KORNBLUH – Malcolm BYRNE: *The Iran-Contra Scandal. The Declassified History*, New Press, New York, 1993, 5–6.

¹⁵ Lásd Trita PARSİ: *Israeli–Iranian Relations Assessed. Strategic Competition from Power Cycle Perspective*, Iranian Studies 2005. június, 43.

¹⁶ Lásd TAKEYH: *I. m.*, 106–107.

¹⁷ Ali ANSARI: *Confronting Iran, the Failure of American Foreign Policy and the Next Great Conflict in the Middle East*, Basic Books, New York, 2007, 235.

latfelvétel komoly frakcióharcokat eredményezett. S bár az ajatollah halálát követően a mérsékelték kerültek vezető pozícióba, az Egyesült Államokkal való kiegyezésre a konzervatív elutasítás miatt mégsem kerülhetett sor, a botrány ugyanis újabb hivatkozási alapot jelentett a számukra: „Washingtonban nem lehet megbízni”.¹⁸

4. *Civilizációk párbeszéde (1997)*

A reformista Mohammed Khátemi sikere az 1997-es elnökválasztáson új fejezetet nyitott az Iszlám Köztársaság történetében. A korábbi évek önelszigetelő magatartásával, a „se nem Kelet, se nem Nyugat” külpolitikával szakítva a teheráni vezetés végleg nyitott kifelé: meghirdette a „civilizációk párbeszédének” programját, amelynek alapjául az együttműködés, a kölcsönös függőség, a nemzetközi normák elfogadása, a szomszédok tiszteletben tartása, valamint a dialógus szükségessége szolgált.¹⁹ Khátemi elnök, az addigi legkomolyabb kihívást intézve a forradalmi ideológia ellen, kezdeményezte a kapcsolatok normalizálását a „Nagy Sátánnal”. A CNN hírtelevízióknak 1998 januárjában adott interjújában az Egyesült Államok és Irán közötti párbeszédre hívott fel.²⁰

Az iráni békülékenység hátterében elsősorban az a felismerés állt, hogy nem dacolhatnak tovább a hidegháború lezárulta után globális hatalommá vált Egyesült Államokkal, valamint hogy az ország gazdasági és technológiai fejlődéséhez elengedhetetlen a Nyugattal való kapcsolatok felvétele és elmélyítése. Mindehhez megvolt a társadalmi támogató bázis is, miután a lakosság döntő részét kitevő fiataloknak²¹ már nemigen voltak forradalmi emlékeik, mindennapi életükre pedig egyre inkább a globalizáció kezdett el hatást gyakorolni. Az iráni nyitás pedig a washingtoni vezetést is politikájának újragondolására készítette, hiszen az adott körülmények között (például az Európai Unió által követett „kritikus párbeszédnek”, az arab államokkal való kapcsolatok javulásának, és Oroszország „stratégiai partnerségének” köszönhetően) már nem tűnt folytathatónak az Irán elszigetelésére irányuló politika. Megfogalmazódott a kérdés: ki kit tart vissza, hogyan és meddig?

A „civilizációk párbeszéde” mindenképpen elindított egyfajta közeledést az Egyesült Államok és az Iszlám Köztársaság között, de a szimbolikus gesztusokon (például a a birkózó-diplomácián) túl mégsem történt érdemleges változás a viszonyukban. Egyrészt, mert a sajátos, kettős felépítményű iráni hatalmi rendszerben a valós döntéshozatali pozícióval bíró konzervatívok még mindig elutasították a „Nagy Sátánnal” való kiegyezést.²² Másrészt pedig, mivel a Bill Clinton vezette adminisztráció továbbra is bizalmatlankodva figyelte az iráni mérsékelteteket, és bár végül elmozdult a hagyományos

¹⁸ Vö. POLLACK: *I. m.*, 211–237.

¹⁹ Lásd Alireza AZGHANDI: *The Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran*, Ghoomes Publishing, Teheran, 2005, 72.

²⁰ *Transcript of Interview with Iranian President Mohammad Khatami*, CNN, 1998. január 7. (<http://edition.cnn.com/WORLD/9801/07/iran/interview.html>).

²¹ Irán 70 milliós lakosságának közel kétharmada (60%) 30 év alatti. (Forrás: *Khomeini's Children*, *The Economist* 2007. július 19., www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=9466776.)

²² Vö. Wilfried BUCHTA: *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*, The Washington Institute for Near East Policy, Washington, 2000, 6–11.

„féken tartás politikájától”, de csak kis lépéseket tett, és túlságosan későn. A korábban megfogalmazott amerikai vádak (például a közel-keleti terrorizmus támogatása) és szankciók (például az iráni–líbiai szankciótörvény²³) érvényben maradása miatt az iráni álláspont újból megkeményedett.

5. A terrorizmus elleni háború (2001–)

A Clinton-adminisztráció képtelen volt időszerű és hatásos választ adni az iráni külpolitikai nyitásra, de az elszalasztott lehetőséget követően a 2001. szeptember 11-i tragédia újabb alkalmat kínált arra, hogy Teherán és Washington megkísérelje rendezni ellenséges viszonyát.²⁴ Irán kapva kapott a lehetőségen, és igyekezett megszabadulni a korábban nem minden ok nélkül ráaggatott „rosszfiú” címkétől.²⁵ Bár nem lett tagja a „terrorizmus elleni” koalíciónak, de közvetve mégis szerepet vállalt a háború első, Afganisztán elleni felvonásában. A szélsőséges tálib mozgalommal való szembenállás ugyanis azonos oldalra állította a feleket, ami a háború alatt számos titkos megállapodást, a harcokat követően pedig több sikeres együttműködést is eredményezett.²⁶ Teherán konstruktív fellépése azonban csak időlegesen terelhette el a figyelmet az Iszlám Köztársaság terrorista-priuszáról, a George W. Bush vezette adminisztráció kardcsörtető magatartásával – Iránnak a „gonosz tengelyéhez” sorolásával²⁷ – a korábbi évek erőskező, elszigetelő Irán-politikáját hozta vissza a gyakorlatba.

A terrortámadást követően az amerikai külpolitika jelentősen megváltozott. Az óvatos realista politikát és a multilaterális konfliktuskezelést felváltotta az idealista politizálás és az önállóan, önerőből történő cselekvés. A diplomáciai nyomásgyakorlást és a fegyveres elrettentést elutasítva a megelőző csapásra helyeződött a hangsúly. A külpolitikai döntéshozatali pozíciókat uraló republikánus neokonzervatívok gondolkodásmódja érvényesült, amely a reagani évekhez hasonlóan a határozott fellépést tekintette az egyedüli járható útnak.²⁸ A fenyegetést azonban ezúttal már nem a kommunista terjeszkedés, hanem a nemzetközi terrorizmus és az iszlám radikalizmus jelentette szá-

²³ Iran-Libya Sanctions Act (ILSA): szankciókkal sújtja az olyan cégeket, amelyek évi 40 millió dollárnál nagyobb összeget ruháznak be Irán vagy Líbia olaj-, gáz- vagy petrokémiai iparába.

²⁴ Vö. TAKEYH: *I. m.*, 117–118.

²⁵ Ezt bizonyította Khátemi elnök szeptember 12-i beszéde és az áldozatok emlékére való virrasztásos megemlékezés Teheránban. (Forrás Jim MUIR: *Iran Condemns Attacks on US*, BBC 2001. szeptember 17., http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1549573.stm.)

²⁶ Az afganisztáni harcok sikerességében nem kevés szerep jutott Iránnak, amely az Északi Szövetséget támogatva már korábban is konfrontálódott a tálib mozgalommal. Teherán a háború alatt vállalta az afgán területeken lezuhanó szövetséges repülőgépek pilótáinak kimentését, majd a katonai akciókat követően az újjáépítésben és a fejlesztésben is oroszánrészt vállalt (például elektromos vezetékek és úthálózatok építésében, illetve a szociális és egészségügyi ellátásban).

²⁷ *Full Text: State of the Union Address*, BBC 2002. január 30. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1790537.stm>).

²⁸ Vö. Enayatollah YAZDANI – Rizwan HUSSAIN: *United States' Policy towards Iran after the Islamic Revolution. An Iranian Perspective*, *International Studies* 2006/3., 280–285.

mukra. A biztonság garanciáját pedig a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásában, illetve a demokratikus rendszerek és értékek elterjesztésében látták. Az új környezetben Irán már nem problémaként jelent meg, amit menedzselni kell, hanem mint radikális és kellemetlen rezsim, amelyet minden erővel meg kell dönteni.²⁹

A 2001-es amerikai eseményeket követően Teherán igyekezett kihasználni a kínálkozó alkalmat, hogy normalizálja viszonyát Washingtonnal, a megtett lépések azonban kevésnek bizonyultak. Az USA külpolitikai irányváltása pedig nem hagyta érintetlenül az iráni politikai folyamatokat sem. A terrorizmus elleni háború kétségkívül kedvező fejleményekkel szolgált Irán számára, de ugyanakkor komoly biztonsági fenyegetést is eredményezett. Az afganisztáni harcoknak, majd még inkább az iraki intervenciónak köszönhetően amerikai katonai gyűrű formálódott az ország határai mentén, ezáltal pedig az addig távoli fenyegetésnek tűnő washingtoni rezsimváltási törekvések kellemetlen közelségbe kerültek.³⁰ Az éles amerikai retorikára válaszul Iránban előbb egységes elutasítás fogalmazódott meg, majd a parlamenti és elnökválasztásokat követően konzervatív visszarendeződésre került sor. Mahmud Ahmadinezsád személyével pedig ideológus politika körvonalazódott Teheránban is.³¹ A külső fenyegetések nyomán az iráni hangnem élesedett, a hangsúly pedig a tárgyalás helyett az ellenség elrettentésre helyeződött (például a nukleáris fejlesztések esetében).

A 2001-gyel kínálkozó lehetőség tehát kihasználatlan maradt, az amerikai–iráni kapcsolatok pedig az azóta eltelt időszakban nemhogy javultak volna, hanem éppen hogy romlottak.³² Washingtonban és Teheránban egyaránt rögzült az elutasítás politikája, ami az időleges együttműködés (például a földreggés–diplomácia³³) mellett továbbra is ellehetetlenítette az amerikai–iráni viszony normalizálását. A jelenlegi amerikai és iráni vezetést és retorikát szemlélve pedig úgy tűnik, mintha két (iszlám és protestáns) fundamentalizmus versengene egymással, amelyek egyaránt fekete–fehérben szemlélik a világot, és amelyek csak a saját álláspontjukat látják helytállónak. A kérdés csupán az, hogy vajon ez a rivalizálás eredményezhet-e a felek között fegyveres konfliktust, netán egyfajta hidegháborús versengést, vagy pediglen végül mégis az egyes oldalakon megfogalmazódó érzervek diadalmaskodnak.

²⁹ Lásd Kenneth POLLACK – Ray TAKEYH: *Taking on Tehran*, Foreign Affairs 2005. március–április (www.foreignaffairs.org/20050301faessay84204/kenneth-pollack-ray-takeyh/taking-on-tehran.html).

³⁰ Vö. Houman SADRI: *Surrounded. Seeing the World from Iran's Point of View*, Military Review 2007. július–augusztus, 13.

³¹ Lásd *Iran: What Does Ahmadi-Nejad's Victory Mean?*, International Crisis Group 2005. augusztus 4. (www.crisisgroup.org/library/documents/middle_east__north_africa/iraq_iran_gulf/b18_iran_what_does_ahmadi_nejad_victory_mean.pdf).

³² Lásd Fred HALLIDAY: *Iran vs the United States – Again*, Open Democracy 2006. február 14., www.opendemocracy.net/node/3267/pdf.

³³ Vö. Neil MACFARQUHAR – Steven WEISMAN: *Iran Thanks U.S. for Help, but Refrains From an Embrace*, The New York Times 2003. december 31. (<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9F0CE2DD113EF932A05751C1A9659C8B63>).

Merre tovább? Háború, kiegyezés vagy megbékélés?

Az Egyesült Államok és az Iszlám Köztársaság viszonya a 21. század hajnalán, még a részleges iraki kapcsolatfelvétel ellenére is igencsak ellenséges. Washington a térség destabilizálásával, a terrorizmus támogatásával, valamint nukleáris fegyverkezéssel vádolja Iránt, mindeközben Teherán az ország köré font amerikai katonai gyűrűben hatalmát félti, és az Egyesült Államok gazdasági és politikai érdekeit szolgáló közel-keleti neokolonializmusról beszél.³⁴ A felek közötti antagonizmus egyértelmű, de az már kevésbé, hogy ez az ellentét hogyan s miként alakul majd a közeljövőben. Egyfelől számolhatunk katonai konfliktussal, amelynek eszkalálódásával tovább növekedhet a Közel-Kelet konfliktusossága. Másfelől azonban a patthelyzet elfogadása és az érdekazonosság felismerése – mint ahogyan azt már korábban is láthattuk – rövidtávú kiegyezést, adott esetben pedig akár hosszútávú megbékélést is eredményezhet a „Nagy Sátán” és a „Törvényen Kívüli” viszonyában.³⁵

A fegyveres konfliktus kirobbanása elsősorban a vitatott iráni atomprogram folytatásától függ, valamint attól, hogy Irán mikor lépi át a „nukleáris határt”, ahonnan már nincs visszaút.³⁶ Az amerikai–iráni viszony elmérgesedését eredményezheti továbbá az is, ha Washington kézzelfogható jelét találja annak, hogy Irán valóban destruktív szándékkal avatkozik be Afganisztán és Irak belügyeibe. Ennek a konfrontációnak azonban számos negatív és kontraproduktív következménye lenne: 1) A nukleáris létesítmények elleni támadással nem lehet a kiterjedt iráni atomprogramot felszámolni, mint ahogyan a perzsa nacionalizmus által fűtött nukleáris törekvéseknek sem lehet megállást parancsolni, ráadásul a katonai agressziót követően csak felgyorsulnának a nukleáris fegyver kifejlesztésére irányuló iráni próbálkozások. 2) Az amerikai hadi potenciál kétségkívül felülmúlja az iráni katonai képességeket, de az ország nagysága és földrajzi elhelyezkedése, még inkább a forradalmi vezetés regionális kapcsolatrendszere olyan lehetőségeket jelentenek, amelyekkel élve Teherán gazdasági és stratégiai bizonytalanságot okozhat, és ezzel megnehezítheti az Egyesült Államok dolgát. 3) A katonai akció végül egyfajta egységet teremtene Iránban, aminek részeként a társadalom tekintélyes hányada a Mahmud Ahmadinezsád vezette kormányzat és politika mellett sorakozna fel, mindez pedig Irán radikalizálódását eredményezné.³⁷

Az Irán elleni katonai csapás még mindig napirenden van, de a lehetséges következményeket számba véve az amerikai adminisztráció csak a legvégső esetben szánhatja el magát a fegyveres fellépésre. Ehelyett a washingtoni vezetés egyfajta hidegháborús stra-

³⁴ YAZDANI–HUSSAIN: *I. m.*, 280–281.

³⁵ Lásd Ray TAKEYH: *Time for Détente with Iran*, Foreign Affairs 2007. március–április (www.foreignaffairs.org/20070301faessay86202/ray-takeyh/time-for-detente-with-iran.html).

³⁶ Vagyis mikortól lesz képes Irán kellő mennyiségű és minőségű dúsított uránt előállítani, amelyből aztán a további technikai akadályokat leküzdve atombombát állíthat elő. Azt, hogy milyen messze van ez a „nukleáris határ”, nehéz pontosan meghatározni, a szakértők többsége másfél és négy év közötti időtartamban gondolkodik.

³⁷ Lásd Paul ROGERS: *Iran: Consequences of a War*, The Oxford Research Group 2006. február (www.oxfordresearchgroup.org.uk/publications/briefing-papers/pdf/IranConsequences.pdf).

tégiával kísérli meg elszigetelni az Iszlám Köztársaságot: egyfelől retorikai hadjáratot folytat „a gonosz birodalma” ellen, másfelől pedig széles szövetséget épít ki vele szemben. Washington a jól bevált kelet-európai taktikát is igyekszik latba vetni, a kormányzat majd 75 millió dollárt különített el az iráni rendszerváltás támogatására, illetve a demokratikus átalakulás népszerűsítésére.³⁸ Az utóbbi időszakban pedig megemelték a titkos hadműveletekre fordított összegek mértékét, és egyre nagyobb támogatásban részesülnek a különböző iráni ellenzéki mozgalmak is. Az iráni lakosság körében bár akadnak olyanok, akik pártfogolnák a külföldi intervenciót, de az öntudatos és nacionalista perzsák körében még mindig többen vannak azok, akik elutasítják az amerikaiak teheráni rendszerváltoztató beavatkozását.³⁹ Iránban egyre inkább fokozódik a forradalmi vezetéssel szembeni társadalmi elégedetlenség, az Iszlám Köztársaság rendszere azonban – politikai (például Örök Tanácsa), gazdasági (például vallási alapítványok), illetve katonai pilléreinek (például Forradalmi Gárda) köszönhetően – továbbra is stabil lábakon áll.⁴⁰ Emellett „a terrorizmus elleni háború” eredményeként átrajzolódott Közel-Keleten Irán olyan befolyásra tett szert, amelyet az Egyesült Államok kevésbé képes békés úton ellensúlyozni.⁴¹ A „perzsa atomhatalom” jelentette fenyegetéssel szemben összehozott arab koalíció pedig a résztvevő országok érdekellentéteit és rivalizálását figyelembe véve csupán időlegesen lehet életképes megoldás, amely ráadásul a síta–szunnita szembenállást kiélezve tovább növelheti a régió konfliktusokkal való telítettségét.⁴²

Washingtonnak a hidegháborús taktikával sikerült térdre kényszerítenie a Szovjetuniót, Irán esetében azonban úgy tűnik, hogy nem fog működni ez a stratégia.⁴³ Az Iszlám Köztársaságot egyelőre sem diplomáciai nyomásgyakorlással, sem nemzetközi szankciókkal, sem „helyettesített” háborúkkal nem lehet mérsékleltre bírni, a közvetlen fegyveres konfrontáció pedig abszolút rossz ötletnek látszik. Az Egyesült Államoknak jelen esetben nincsen más lehetősége, mint leülni tárgyalni Iránnal, amely stabil és megkerülhetetlen szereplőnek bizonyul a Perzsa-öböl térségében. Az iraki rendteremtéshez ráadásul szüksége is van Washingtonnak Teheránra, amelynek kulturális és történelmi kapcsolatai révén komoly befolyása van az arab országban. S ha az iráni vezetés az iraki erőszak gázlángját nem is tudja elzárni, de felcsavarni mindenképpen képes lehet, ami a feszült amerikai–iráni viszonyt figyelembe véve komoly ütőkártyát adhat a teherá-

³⁸ Lásd Abbas MILANI: *US Foreign Policy and the Future of Democracy in Iran*, *The Washington Quarterly* 2005. nyár, 41–56.

³⁹ Lásd Jim LOBE: *Iran: Poll Suggests Strong Nationalism, Anti-U.S. Sentiment*, *Inter Press Service* 2006. július 13. (<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=33961>).

⁴⁰ Vö. Ali GHEISSARI – Vali NASR: *Democracy in Iran, History and the Quest for Liberty*, Oxford UP, New York, 2006, 127–147.

⁴¹ Lásd Vali NASR – Ray TAKEYH: *The Costs of Containing Iran, Washington's Misguided New Middle East Policy*, *Foreign Affairs* 2008. január–február (www.foreignaffairs.org/20080101faessay87106/vali-nasr-ray-takeyh/the-costs-of-containing-iran.html).

⁴² Vö. Vali NASR: *The Shia Revival, How Conflicts within Islam Will Shape the Future?*, W. W. Norton & Company, New York, 2007, 211–227.

⁴³ Vö. Reza BAGHERI: *America's Limited Options Against Tehran*, *Mianeh* 2007. március 5. (<http://mianeh.net/en/articles/?aid=036>).

ni vezetés kezébe. Az Egyesült Államoknak, mint ahogyan az már Kuba, Kína és Vietnám esetében bebizonyosodott, nem szabad elzárkóznia a tárgyalásoktól, hiszen azok ha nem is működnek tökéletesen, de mindenképpen kifizetődőbbek lehetnek a katonai konfliktusnál. Az Iszlám Köztársasággal való kiegyezésnek köszönhetően pedig nemcsak a nukleáris fenyegetésnek lehetne elejét venni (lásd Észak-Korea példáját), hanem a Közel-Kelet konfliktusait is könnyebben lehetne orvosolni. Kérdéses azonban, hogy van-e olyan politikai erő Washingtonban, amely hajlandó lenne meglépni ezt, az amerikai–iráni viszony rendezésére irányuló merész lépést, mint ahogyan az is, hogy miént reagálna Teherán az amerikai külpolitikai nyitásra.⁴⁴

Mahmud Ahmadinezsád retorikája kétségkívül tükrözi azon aggodalmakat, amelyeket az amerikai katonai csapás jelenthet az Iszlám Köztársaság számára, de a pragmatizmus a háborús hangnem és a kardcsörtető magatartás ellenére is jelen van Iránban, amelynek forradalmi elitje ráadásul közel sem olyan egységes, mint ahogyan azt első pillantásra gondolnánk.⁴⁵ Az iráni társadalmat és politikát mély tagolódás jellemzi a perzsa nacionalizmus és az iszlám, a modernizálás és a kulturális erkölcsi szigor, a gazdasági hatékonyság és a szociális igazságosság tekintetében. Emellett a frakcióharcoknak mindig fontos tárgya volt a külpolitika is, különösképpen pedig a „Nagy Sátánnal” való kapcsolatok alakulása. Nincs ez másként most sem. Az Amerika-ellenesség forradalmi dogmája ugyan továbbra is érvényben van, de az ország bekerítettségét érezve egyre többen vetik fel a viszony normalizálásának szükségességét, még mielőtt túlságosan késő lenne. Az iráni politikának ugyanis a folyamatos harcok mellett sajátos jellemzője az is, hogy a politikai elit a veszélyes pillanatokban, amikor hatalmát veszélyeztetve érzi, zárja sorait, és igyekszik egységesen fellépni, függetlenül attól, hogy kinek milyen a pártállása.⁴⁶

Teherán befolyása egyértelműen növekedett az elmúlt évek közel-keleti rendszerváltásait követően, az olajárak emelkedése folytán pedig az önbizalmát is visszanyerte a forradalmi vezetés.⁴⁷ Az iráni adminisztráció a kínáló lehetőségeket kihasználva szeretné regionális hatalmiságát elfogadtatni Washingtonnal, mindazonáltal tisztában van azal, hogy a túlzottan nagy és rendkívül gyorsan megszerzett hatalom komoly veszélyeket rejthet magában, ezért igyekszik is önmérsékletet tanúsítani mind Irakban, mind pedig Afganisztánban.⁴⁸ Az iráni nukleáris engedetlenség kapcsán elfogadott szankciók egyelőre nem okoznak komolyabb problémát, kérdéses azonban, hogy a Teheránhoz gazdaságilag és politikailag kötődő Peking és Moszkva – előbbi kőolajat, földgázt vesz, és

⁴⁴ Vö. Iran: *Washington's Dilemma. To Negotiate with Iran or Not?*, Radio Free Europe, www.rferl.org/content/Article/1144639.html.

⁴⁵ Lásd Abbas MILANI – Michael McFAUL: *Inside Iran's Fractured Regime*, Washington Post 2006. június 25. (www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/06/23/AR2006062301344.html).

⁴⁶ Lásd Hossein SEIFZADEH: *The Landscape of Factional Politics in Iran*, The Middle East Institute, www.mideasti.org/scholars/editorial/landscape-factional-politics-iran.

⁴⁷ Vö. Barbara SLAVIN: *Mullahs, Money and Militias, How Iran Exerts Its Influence in the Middle East*, Unites States Institute of Peace, Special Report No. 206. (www.usip.org/pubs/specialreports/sr206.pdf).

⁴⁸ Vö. Farzad PEZESHKPOUR: *Iran and the Regional Balance of Power*, Mianeh 2007. március 5. (www.mianeh.net/en/articles/?aid=041).

egyre többet fektet be Iránban, utóbbi pedig nemcsak nukleáris know-how-t és fegyvereket ad át, hanem egyfajta USA-ellenes frontot is alkot az Iszlám Köztársasággal – meddig tudja obstruálni a komolyabb büntetések elfogadását.⁴⁹ Az elszigeteltségből a keleti kapcsolatrendszer (Kína és India) és az Oroszországgal való partnerség kiutat jelenthet ugyan Iránnak, de a gazdasági és technológiai fejlődéshez mégiscsak szüksége van a nyugati kapcsolatok normalizálására, főleg ha ténylegesen szeretne bekapcsolódni a világgazdasági vérkeringésbe. A mérséklődésre pedig már csak azért is szükség van, mert anélkül aligha képzelhető el az ország Világkereskedelmi Szervezethez való csatlakozása, valamint a jövedelmező közép-ázsiai földgáz- és kőolajvezeték-játszmában való részvétele.⁵⁰ Szó ami szó, úgy tűnik, az iráni politikai elit nagy részének esze ágában sincsen visszatérni az 1980-as évek önelszigetelő politikájához.⁵¹

Az USA és Irán kapcsolatát alapvetően továbbra is a szembenállás határozza meg, s bár az iráni nukleáris engedetlenség miatt egyre feszültebb a helyzet, valójában egyik félnek sem áll érdekében a katonai konfrontáció kirobbantása. Éppen ezért a teheráni és a washingtoni vezetés is igyekszik nyitva hagyni a kiskapukat az esetleges megállapodás érdekében, amelynek megvalósulása az érdekazonosság felismerése illetve kihasználása, valamint a külpolitikákban bekövetkező enyhülés esetén egyáltalán nem látszik elképzelhetetlennek. A kapcsolatok normalizálódása a regionális és nemzetközi folyamatok alakulása mellett most leginkább attól függ, hogy vajon lesz-e Washingtonban őrsgváltás a novemberi választásokat követően.

Elnökválasztás itt és ott: újabb fordulópon?

Az Egyesült Államok és az Iszlám Köztársaság viszonyában az idén novemberben sorra kerülő amerikai, illetve a jövő év júniusában esedékes iráni elnökválasztás fontos mérőkö lehet, adott esetben pedig a voksolások eredményei valós párbeszédet is eredményezhetnek a majd harmincéves amerikai–iráni szembenállásban.

Noha az amerikai elnökválasztás legfontosabb külpolitikai vitatémája kétségkívül Irak, de szintén fontos kérdésnek számít Irán is.⁵² Az Iszlám Köztársaság központi jelentőségét felismerve most mind a demokraták, mind pedig a republikánusok a tárgyalások mellett állnak, ám az elnökjelöltek által képviselt hangnemek igencsak eltérnek egymástól. A demokrata párti jelölt, Barack Obama a Teheránnal való tárgyalások előfeltételeit szűkítené, az ellentétek áthidalására pedig a „bekapcsolás” politikáját választaná, adott esetben pedig az iráni vezetéssel közvetlenül is hajlandó lenne leülni tár-

⁴⁹ Vö. Tony Karon: *Iran Diplomacy. Why Russia and China Won't Play Ball*, Time Magazine 2006. március 22. (<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1175573,00.html>).

⁵⁰ Lásd Lutz Kleveman: *The New Great Game. Blood and Oil in Central Asia*, Grove Press, New York, 2003, 116–144.

⁵¹ Lásd *Iran's Confrontation with the West, Dangerous Games*, The Economist 2008. július 3. (www.economist.com/world/mideast-africa/displaystory.cfm?story_id=11670939).

⁵² Lásd *Vote USA 2008 Issues: Iran*, BBC 2008. május 21. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7149020.stm>).

gyalni. Ezzel szemben a republikánus párti John McCain a George W. Bush elnök által képviselt keményvonalas szemléletet igyekszik követni („maradjunk a megkezdett úton”), így például az Iránnal való kapcsolatfelvételt az urándúsítás leállításához és a közel-keleti békefolyamat elfogadásához köti.⁵³

Mit jelenthet mindez a jövőt illetően? A demokraták által képviselt külpolitikai váltásnak kétségkívül meglepnének az előnyei, s az eddig követett elszigetelés-politika kudarcra miatt a szükségessége is. Bár az elnökválasztás nem oldja meg egy csapásra az iráni problémát, mint ahogyan kérdéses az is, hogy mekkora mozgásteret enged majd az elnöknek az amerikai izraeli lobbí,⁵⁴ de a demokrata párti győzelem esetén a valós külpolitikai nyitás, paradigmaváltás eredményeként komoly változások kezdődhetnek az amerikai–iráni viszonyban. A republikánusok azonban kevésbé bizakodóak, az elharmarkodott kapcsolatfelvételt pedig meggondolatlan és veszélyes cselekedetnek tekintik, mivel álláspontjuk szerint a közvetlen amerikai–iráni találkozókból, nyilvánosságot nyerve, a keményvonalas teheráni vezetés profitálhat a leginkább. Ezért részükről a későbbiekben, ha enyhébb mértékben is, de a nyomásgyakorlás és az „erővel való” politizálás folytatódása várható.⁵⁵

A novemberi amerikai elnökválasztásig hátralevő hónapokban azonban még sok minden történhet, ami hatással lehet a voksolás végeredményére. Így a belpolitikai események mellett az iráni vezetés magatartása és tevékenysége játszik döntő szerepet, s mint egykoron, most is könnyen meglehet, hogy az iráni fejlemények befolyásolják majd, hogy ki kerülhet az amerikai elnöki székbe. Amennyiben Teherán önmérsékletet tanúsít, úgy kedvező irányba terelheti az amerikai külpolitikát, ellenkező esetben azonban a viszony tovább romolhat.⁵⁶ Az elnökválasztás kimenetelét másfelől a közel-keleti események befolyásolhatják döntően. Így többek között az iráni nukleáris létesítmények ellen irányuló izraeli katonai csapás, amelynek eshetősége a tavaly decemberi amerikai hírszerzési jelentés⁵⁷ óta jelentősen növekedett. Izrael ugyanis attól tart, hogy az USA titokban megegyezik majd Iránnal, ezért ha veszélyben érzi magát, akár önállóan is lépni fog, mindez pedig egy újabb háborúpárti amerikai elnök megválasztását eredményezné.⁵⁸

Mindent összevetve feszült hónapok elé nézünk, ami azonban akár az amerikai–iráni viszony normalizálódásához is elvezethet. Ehhez persze nem elég csupán az elnökválasztási siker, hanem az egész politikai döntéshozatal és a különféle érdekcsoportok egyetemes támogatása is szükségeltetik. A Barack Obama által megfogalmazott nézőpont mindazonáltal – úgy tűnik – már most befolyást gyakorol az amerikai külpolitikára: az

⁵³ U.S.: Obama, McCain Face Off Over Iran Policy, Radio Free Europe 2008. június 5. (<http://rfe.rferl.org/featuresarticle/2008/6/183FA142-4F4B-4DC2-A804-B5514695A9FF.html>).

⁵⁴ Vö. Kim GHATTAS: Obama Seeks to Soothe Pro-Israel Lobby, BBC 2008. június 5. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7437060.stm>).

⁵⁵ Lásd Iran: Washington's Dilemma.

⁵⁶ Vö. Paul ROGERS: Iran and the American Election, Open Democracy 2008. június 10. (www.opendemocracy.net/node/44889/pdf).

⁵⁷ National Intelligence Estimate Key Judgements: Iran, nuclear intentions and capabilities, National Intelligence Council, www.dni.gov/press_releases/20071203_release.pdf.

⁵⁸ Lásd Michael HIRSH: Target: Iran?, Newsweek 2008. május 8. (<http://www.newsweek.com/id/136065>).

elmúlt hetekben egyfelől amerikai–iráni dialógus kezdődött, másfelől pedig Washington időkeretet határozott meg az iraki kivonulást illetően.⁵⁹ Mindezek fényében sokan gondolják úgy, hogy demokrata győzelem esetén valóban megvan annak az esélye, hogy az erőn alapuló politizálást a közeljövőben felelősségteljesebb és igazságosabb amerikai külpolitika váltja majd fel, amely – nem számolva egy esetleges izraeli megelőző csapással – pozitívan befolyásolhatja az iráni belpolitikai folyamatokat, és a politikai frakciók közötti küzdelmeket is.

A békülékeny amerikai politikának persze továbbra is megvan az a veszélye, hogy Iránban a nyitási szándékot félreértelmezik, de a jelenlegi körülmények között mégis úgy tűnik, hogy a teheráni vezetés valóban hajlandó a kiegyezésre.⁶⁰ Egyfelől, mert az amerikai fegyverek és a nemzetközi szankciók gyűrűjében veszélyeztetve érzi a hatalmát, másfelől pedig, mert a közel-keleti és világpolitikai folyamatoknak köszönhetően olyan alkupozícióban találja magát, ahonnan alakíthatja és formálhatja az esetleges amerikai–iráni kapcsolatfelvételt. Annak eshetősége pedig, hogy az Iszlám Köztársaság iraki és afganisztáni kapcsolatait felhasználja a koalíciós erőkkel szemben, jelen esetben talán nagyobb zsarolási potenciált képvisel, mint maga a nukleáris fegyverkezés.⁶¹ De mit is akar Irán valójában? Nos mindenekelőtt azt, hogy az Egyesült Államok fogadja el az Iszlám Köztársaság rendszerét, és ennek megfelelően tegyen le a rendszerváltoztató törekvésekről, valamint hogy Washington ismerje el és vegye figyelembe a perzsa állam regionális hatalmiságát, így például vonja be a helyi konfliktusok kezelésébe és megoldásába. Amennyiben ezek a feltételek teljesülnek, úgy iráni részről biztosan nem lesz akadálya a kapcsolatok újrafelvételének.

Az iráni elnökválasztásra ugyan csak jövő júniusban kerül majd sor, Mahmud Ahmadinezsádnak viszont már most számos kihívója akad, a politikai paletta szinte valamennyi spektrumából.⁶² Az iráni hatalmi eliten belül ugyanis egyre inkább növekszik azoknak a száma, akik elégedetlenek a jelenlegi köztársasági elnök populista politikájával, gazdasági melléfogásaival, illetve az országot elszigetelő külpolitikájával. Mindezt egyértelműen bizonyította a tavasszal megrendezett iráni törvényhozási választás, amelyet ugyan a konzervatívok nyertek meg, de az új parlamentben az elnök kritikussai és a reformista képviselők is fontos pozíciókat szereztek. A tekintélyes házelnöki tisztséget például Ali Laridzsáni, a jelenlegi elnök egyik legfőbb riválisa nyerte el.⁶³ Az iráni elnökválasztást követően pedig meglehet, hogy Teheránban is egyfajta pragmatikus váltás-

⁵⁹ *The Middle East and America's election. Who would be best for the Arabs?*, The Economist 2008. augusztus 7. (www.economist.com/world/mideast-africa/displaystory.cfm?story_id=11893537).

⁶⁰ Ahogyan az iráni külügyminiszter, Manusehr Mottaki fogalmazott: „Irán készen áll a kapcsolatok javítására, ha az elnökválasztást követően az Egyesült Államok komolyan felülvizsgálja eddigi külpolitikáját.” Idézi Louise NORDSTROM: *Iran slams US policy in Middle East*, The Guardian 2008. május 31. (www.guardian.co.uk/world/latest/story/0,,7550862,00.html).

⁶¹ Lásd TAKEYH: *Hidden Iran...*, 177–187.

⁶² Lásd Maziar BAHARI: *The Other Contest. Who Will Be Iran's Next President?*, Newsweek 2008. július 7–14. (www.newsweek.com/id/143749).

⁶³ Jon LEYNE: *Iran Faces Power Play after Vote*, BBC 2008. március 16. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle-east/7299733.stm>).

ra kerül sor, és olyan személy kerül az elnöki székbe, akivel már Washington is szívesen leülne tárgyalni. A republikánusok sikere esetén azonban nem sok minden fog változni, ellenkezőleg, folytatódik a már több évtizede tartó retorikai háborúk és „áttételezett konfliktusok” sorozata.⁶⁴

„Egymás mellett elhaladó hajók”?

Az iráni nukleáris fejlesztések körül kibontakozó feszült helyzet ellenére a soron következő amerikai és iráni elnökválasztások fordulópontot eredményezhetnek az USA és Irán viszonyában. A történelmi tapasztalatokat szem előtt tartva azonban mégsem lehetünk túlzottan optimisták, hiszen a felek már eddig is számos hasonló lehetőséget tékoztak el. Az Egyesült Államok és az Iszlám Köztársaság kapcsolatrendszerét olyan hajókhoz lehetne hasonlítani, amelyek minden esetben az éjszaka sötét leple alatt keresztezik egymás útvonalát, és ütközés nélkül haladnak el egymás mellett.⁶⁵ S valóban, amikor a teheráni vezetés keresi a kapcsolatok normalizálásának lehetőségét, az USA csöndben marad, netán rossz válaszreakciót fogalmaz meg, amikor pedig a washingtoni adminisztráció igyekszik párbeszédet kezdeményezni, akkor azt Irán utasítja el azonnal.

Most mégis úgy tűnik, hogy a bizalmatlanságon túllépve, a kapcsolatfelvételtől származó előnyöket felismerve és mérlegelve, valóban sor kerülhet egyfajta megegyezésre Teherán és Washington között. Az iráni vezetés a viszony normalizálásának szándékát meglebegtetve, illetve az iraki síiták körében gyakorolt befolyását a rendteremtésre összpontosítva megtette a kezdő lépést. A labda tehát jelenleg az Egyesült Államok térfelén van, amely már szintén tett lépéseket a kapcsolatfelvétel érdekében, így például majd harminc év után kilátásba helyezte egy teheráni diplomáciai misszió felállítását.⁶⁶ De vajon lesz-e olyan amerikai „kapitány”, aki megfogadja az árbockosárban ülő tanácsát, s még időben vissza tudja fordítani az amerikai vitorlást? Vagy az örökös bizalmatlanság csapdájába esve tovább folytatódik a „Nagy Sátán” és a „Törvényen Kívüli” több évtizedes birkózása?

⁶⁴ Lásd ROGERS: *Iran and the American Election*.

⁶⁵ Lásd TAKEYH: *Hidden Iran...*, 116.

⁶⁶ Michael THEODOULOU: *First Step towards Thaw*, The National 2008. július 17. (www.thenational.ae/article/20080717/FOREIGN/83004739/1047).

